

SVIJET I LITURGIJA

Martin Kirigin, Tkon - Čokovac

Ima li kakve veze između tih dviju božanskih datosti? I te kako. Za bolje upoznavanje te veze valja najprije točno ustanoviti što svaki od tih naslova znači i sadrži. Ovdje se može uzeti u obzir samo ono što ih na bilo koji način spaja. Odmah valja primijetiti da svijet i liturgija, uz obično, imaju i drugo, čak i suprotno značenje. To će, uglavnom biblijsko, označavanje ovdje biti prilično crno-bijelo, a u stvari svijet i liturgija imaju više boja koje se između sebe isprepliću i sa svojim se oznakama dopunjuju.¹

Višeznačnost pojma svijet

Ako svijet shvaćamo kao sve stvoreno, onda su stvorenja ne samo dobra nego i veoma dobra. Tako nadahnuti pisac na početku Knjige postanka znakovito obilježava sve što je Bog stvorio. Drukčije i ne može biti kada sve potječe od neizmjereno savršenoga i dobrog Boga. Ali imamo i suprotnu, isto tako nadahnutu izjavu: "Stvorenje je, uistinu, podvrgnuto ispraznosti - ne po svojoj volji, nego zbog onoga koji ga podvrgnu... Jer, znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolovima sve do sada" (Rim 8,20.22).

Slično je i kada svijetom nazivamo samo razumna stvorenja, od prvoga do posljednjeg čovjeka, kojega Bog ljubi. "Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne nego ima život vječni. Ta Bog nije poslao Sina na svijet da on osudi svijet, nego da se svijet spasi po njemu" (Iv 3,16-17). A ipak isti apostol u svojoj 1. poslanici piše i sasvim drukčije: "Ako tko ljubi svijet, nema u njemu ljubavi Očeve. Jer što je god svjetsko - požuda tijela, i požuda očiju, i oholost života - nije od Oca, nego od svijeta. Svijet prolazi i požuda njegov" (2,15-17).

Ovaj posljednji iskaz govori zašto je svaki svjetovni čovjek, a po njemu i čitav svijet tako zao. Ne po Stvoriteljevoj volji, nego po

¹ Odmah u početku spomenimo da nam je pred očima kako u čovjeku duh treba prožimati tijelo i upravljati tjelesno i svjetovno u nama i oko nas. Radi se o pravo shvaćenju liturگیjskoj duhovnosti o kojoj stručnjak C. Vagaggini piše: "Ona nas uči da živimo združeni sa zajednicom (Crkvom) čiji smo udovi, a izidemo iz sfere svoga ja i religioznog subjektivizma uvažavajući liturگیjsku stvarnost i zakon spasenja kako je to Bog odlučno htio i hoće. Takva je duhovnost suvremena i sposobna da se suprotstavlja drugoj, modernoj, materijalističkoj i bezbožnoj mistici zajedništva. Ponešto zbunjuje nehanj tolikih katolika kada im Crkva pruža najjače sredstvo kojim mogu u kršćanskoj zajednici gajiti svoje bratstvo" (*Messale e Messa*, Roma 1966, str. 127-128). Ovo je napisano prije nego je u Europi "svladan" komunizam i njegova surogatska liturgija, ali jednako vrijedi kada smo prepušteni materijalističkom kapitalizmu. Uostalom pitanje je koliko je u ljudima prvi svladan kada javljaju da u istočnoj Njemačkoj ima još mladeži koja traži nekakvo svoje profano "posvećenje" (Jugendweihe).

čovječjem grešnom htijenju, po požudi onoga koga je Bog postavio za gospodara i svećenika svega što je Bog za sebe i za čovjeka stvorio. Stoga apostol naroda kaže Galaćanima i nama: "Milost vam i mir od Boga, Oca našega, i Gospodina Isusa Krista, koji sam sebe dade za grijeha naše, da nas istrgne iz sadašnjega svijeta opakoga" (1,3-4).

Različito shvaćanje liturgije

Budući da je čovjek, jedini razumni i vidljivi Božji stvor, pozvan, ne samo da se svim stvorenim služi razumno nego je po svojoj biti i ulozi dužan da, zajedno sa svim što postoji, slavi i služi svoga Stvoritelja i vrhovnoga Gospodara.² Dosta se sjetiti hvalospjeva što ga prorok Daniel stavlja u usta triju mladića (3, 52-88) i Crkva ga svake nedjelje i svetkovine zanosno pjeva kod svojih jutarnjih Pohvala Bogu. Takvim slavljenjem Boga čovjek sebi pribavlja čitavo Kristovo spasenjsko djelo i osigurava svoje vječno blaženstvo.

To je jedino pravilno shvaćanje liturgije, ali ona nekima zvuči suviše, dosadno i čak iskrivljeno. Po smislu i sadržaju riječi, liturgija je javno slavljenje Boga, pravo bogoslužje.³ Tako je uzvišeno da će svima otkupljenima to biti jedini "posao" u nebu. Nebeska Crkva nastavlja što čini zemaljska, a ovoj liturgija spada u samu bit, tvori njezin nutarnji život. Taj se odvija u dva smjera: vertikalno se diže Bogu, horizontalno obavlja čitavu kuglu zemaljsku sa svim njezinim narodima, i to svakoga pa i našega vremena. Tko bi dakle mogao procijeniti svo njezino latreutično soteriološko bogatstvo?

Liturgiju ne pozna i ne cijeni onaj u kome više - manje prevladavaju ili mu duh zamagljuje spomenute tri požude. No, i neke "pobožne" duše u liturgiji gledaju samo, ili barem pretežno, njezinu vanjštinu, neživotnu ustaljenost, nesuvremenu pompu, nepoželjnu ceremonijalnost, arheološku historizaciju. Mnogo gore je kada se tko usudi najsvetije obrede obavljati kao puku "glumu" (Pio XII), što vodi u farizeizam.

² U II. misnom Predslovlju za obične dane imamo značajni izraz da to činimo "zajedničkim slavljenjem - *socialis exultatione*", a u Predslovlju IV. Euharistijske molitve kažemo Bogu: "S njima i mi, i našim glasom sve stvorenje pod nebom, zanosnim klicanjem slavimo ime tvoje." Slično u drugim Predslovljima i mnogim liturgijskim tekstovima.

³ Liturgiju kao i Crkvu, teško je sažeto definirati. Tko to pokuša, nikada ne propusti reći da joj je slavljenje Boga bitan dio i zatim naše spasenje i posvećenje. Dosta je spomenuti da H. Schmidt (*Introductio in liturgiam occidentalem*, Herder 1960, str. 48-60) iznosi trideset definicija liturgije i, kako ga posve ne zadovoljavaju, dodaje svoju. Sve ih spominje naš stručnjak P. Belić (*Napomene i grada za studij liturgike*, Zagreb 1972, cikl. str. 22-39) i donosi novu. Ako ništa drugo, taj nam podatak govori o neopisivom dogmatskom, duhovnom i estetskom bogatstvu naše svete liturgije.

Povezanost svijeta i liturgije

Shvativši pozitivni i uzvišeni sadržaj svijeta i liturgije lako se dolazi do njihova zajedničkog nazivnika, slobodno se može reći, veznika. Spaja ih velika evanđeoska i posebno po Pavlu objavljena istina da je Crkva Kristovo otajstveno tijelo, kojemu je On Glava a vjernici udovi.⁴ Ovi ujedno žive i djeluju u svijetu svoga vremena i u taj unose sve blago što ga Kristova Crkva u sebi krije. Svjesni su da je liturgija nutarnji život Kristova otajstvenog tijela. Njemu je duša Duh Sveti koji preko Crkve, njezinog hijerarhijskog ustrojstva i njezine liturgije, usmjeruje sve vjernike k Bogu i njih posvećuje.⁵ Sjetimo se Pavlove preporuke: "Ili jeli, ili pili, ili što drugo činili, sve na slavu Božju činite (1 Kor 10,31). Isti apostol čak o bračnoj vezi piše: "Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu" (Ef 5,30.32).

Tako shvaćena povezanost s jedne strane svijeta, a s druge Crkve i njezine liturgije, dobiva svu svoju dubinu i širinu u Kristu, našem Velikom svećeniku. "Jedan je posrednik između Boga i ljudi, čovjek - Krist Isus" (1 Tim 2,5). O njemu poslanica Hebrejima tvrdi: "On, jer ostaje dovijeka, ima neprolazno svećeništvo. Zato i može do kraja spasavati one koji po njemu pristupaju k Bogu - uvijek živ, da se za njih zauzima" (7,24-25)

Krist svoju svećeničku službu slavi kao Glava Crkve, dakle po svojim udovima. Tek tako je on Augustinov "totus Christus". Misna liturgija tu istinu i činjenicu izražava (ovdje dopunjeno) na kraju svake Euharistijske molitve: "Po Kristu-posredniku i s Kristom-bratom i u Kristu-glavi tebi Bogu, Ocu svemogućemu, svaka čast i slava, u sve vijeke vjekova." Na to svi prisutni trebaju odgovoriti: Amen, tako je i tako neka bude! Sveti oci svjedoče da je ta potvrda odjekivala gromko, što je i sada poželjno.

Neke je od svojih udova Krist odabrao i opunomoćio da najsvetije liturgijsko slavlje, božansku Euharistiju, predvode. Po njima sâm Krist kruh i vino posvećuje u svoje Tijelo i Krv. A kada je to posvećenje obavljeno, onda presvetu žrtvu svi "prinosimo".⁶ Svi su kršćani sudionici zajedničkoga Kristova svećeništva i prema tome i "drugi Kristi", kako se izražavaju sveti oci. Svi kršćani na sebi redovito nose

⁴ Apostol je zapravo razvio ono što je Isus iznio prisposodobom o Trsu i lozi (Iv 15,1-8) i potvrdio pripravljenim riječima za Posljednji sud (Mt 25,31-46; usp. Dj 9,4-5).

⁵ Do toga će shvaćanja doći tko temeljito razmotri uvodne brojeve saborske Konstitucije o svetoj liturgiji. Evo najvažnijih misli: "S pravom se liturgija smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe: u njoj se pomoću vidljivih znakova označuje i, na način svojstven pojedinom znaku, ostvaruje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, naime Glava i njezini udovi, obavlja cjelokupno javno bogoslužje. Na temelju toga svako je liturgijsko slavlje - kao djelo Krista Svećenika i njegova tijela koje je Crkva - u najodličnijem smislu sveto djelo, i s njim se, pod tim naslovom i na tom stupnju, po djelotvornosti ne može izjednačiti nijedan drugi čin Crkve" (SC, br. 7).

⁶ Čujemo baš taj izraz nakon misnog posvećenja u anamnezi svih Euharistijskih molitava, a još više u cijelom Rimskom kanonu kojim se na Zapadu kroz toliko dugo razdoblje obavljalo posvećenje euharistije, pa je pravo da ga se i sada češće uzima.

barem dva, sukladna i združena, sakramentalna biljega (karaktera) koji ih neponovljivo i neizbrisivo obogaćuje svime što je za sve ljude zaslužio vječni Veliki svećenik. Ostaju zemljani, ali su doista u stanju da posvećuju svijet i sve na njemu.⁷

Kristovo otajstveno tijelo i njegovo zajedničko svećeništvo svega Božjeg naroda uzvišene su činjenice i vrlo visoki ideali. No, svatko će priznati da je to ujedno i podloga po kojoj čovjek može k tim idealima napredovati i kad pojedinac živi u bilo kojim prilikama.⁸

Naučavanje II. Vatikanskog sabora

Duh se Sveti pobrinuo da Crkvi i cijelom svijetu pokaže kako se može upoznati i prevladati svako zlo koje pojedinca i svu ljudsku zajednicu odvrća od zadaće koju im je po Kristu Bog namijenio. U tom je pogledu osobito značajan posljednji saborski dokument, pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu. Koncilski su oci sebi kao prvi cilj postavili: "Sve više unaprijediti kršćanski život među vjernicima i potrebama našeg vremena bolje prilagoditi ustanove koje su podložne promjenama" (*Sacrosanctum Concilium*, br. 1). Razumljivo je da o tome govore svi saborski tekstovi više ili manje, na jedan ili drugi način.⁹ No, znakovito je i izazovno kada Koncil traži da se to ima pred očima i u rješavanju najvažnijih problema koji muče suvremeni svijet, njegove narode i obitelji.

U pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* imamo čak i tri liturgijska navoda. Tako se u govoru da su supruzi "ujedinjeni u uzajamnoj svetosti" podsjeća na jednu molitvu iz Gregorijanskog sakramentara (br. 39). Slično iznosi misao iz bizantske uskrсне liturgije kada u br. 22 piše: "Takav je i toliki misterij čovjeka, misterij koji vjernicima jasno otkriva kršćanska objava. Po Kristu i u Kristu razrješuje se zagonetka boli i smrti koja nas, izvan njegova Evandelja, satire. Krist je uskrsnuo, svojom je smrću uništio smrt i darovao nam život". A opisujući vrednote čovječjeg, bratskog zajedništva i slobode tada na kraju ističe da to predstavlja ono kraljevstvo što ga liturgija slavi i pjeva u Predslovlju na blagdan Krista Kralja (br. 39).

⁷ O tome je *Glas koncila* od 13. veljače donio odulji članak koji je trebao biti naslovljen: U Kristu smo svi svećenici. Šteta što nas skoro suviše strah od protestantizma još uvijek opterećuje da razvodnjavamo neke vjerske istine, i onda tapkamo na istom mjestu.

⁸ Posljednjih desetljeća po svijetu govori se o situacijskom moralu. Doista je važno imati uvijek na pameti što nas sve okružuje i zavodi, jer je stara riječ da prigoda čini grijeh. No, to nikako ne znači da se čovjek smije prepustiti svakoj napasti i opasnoj situaciji jer on konačno odlučuje svojom sudbinom i životom.

⁹ O vezi liturgije i svih crkvenih djelatnosti govori nam i činjenica da - osim dogmatsku konstituciju o Crkvi *Lumen gentium* - drugi saborski dokumenti najviše navode Konstituciju o svetoj liturgiji. Osobito je značajno da Koncil to najviše čini kada govori o stvarnostima koje su za Crkvu posebno važne: o prezbiterima (PO), o odgoju njihova podmlatka (OT), o apostolskom djelovanju svjetovnih vjernika (AA) i o radu u misijama (AG).

Važnija od tih pojedinosti jest činjenica što Koncil na suvremeni svijet gleda u njegovoj željenoj solidarnosti ili, kako pape sada ponavljaju, u *civilizaciji ljubavi*. Na ta dva uzvišena dobra, pastoralna konstitucija gleda kristovski i stoga tvrdi: "Crkva vjeruje da Krist, koji je za sve umro i uskrsnuo, po svojem Duhu pruža čovjeku svjetlo i snagu da može odgovoriti svom vrhovnom pozivu... Ona vjeruje također da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i cilj sve ljudske povijesti. Osim toga, Crkva tvrdi da se na dnu svih promjena nalazi mnogo toga što je nepromjenjivo i što ima svoj najdublji temelj u Kristu, koji je isti jučer i danas i uvijek" (br. 10).

Izričaj o konkretnoj povezanosti

Kada je govor o Kristu, onda baš kao i u Crkvi i njenoj liturgiji, trebamo gledati cijelog Krista, Glavu i njegovo otajstveno tijelo. Ne možemo pravo shvatiti katoličku liturgiju ako u njoj ne gledamo nutarnji život svete Crkve. Slično se ne možemo nadati da će Crkva u suvremenom svijetu izvršiti onu ulogu koja na nju spada ako je ne smatramo Kristovim otajstvenim tijelom sa svim sakramentalnim blagom koje je samo njemu svojstveno.¹⁰

Saborska pastoralna konstitucija nije to gledište mogla isticati kao ostali saborski dokumenti, pogotovo kada su ga oni već uvelike iznijeli i na njemu grade. No, ako temeljito razmotrimo samo deset prvih brojeva te konstitucije, u svakom nam od njih može doći na misao i Kristovo otajstveno tijelo, a onda dosljedno na svoj način i njegov nutarnji život, naša sveta liturgija.

U tim se brojevima govori:

- o pouci i primjeni našega spasenja¹¹;
- jer nas je Krist oslobodio i preobražava nas;
- Bog po Crkvi ljudskom rodu pruža spasenjske sile;
- među "znakove vremena" (barem za vjernike) spada i Crkva sa svojim otajstvenim, sakramentalnim blagom;
- Crkva (sa svojom liturgijskom obnovom) ne izmiče izoštrenom smislu današnjega čovjeka za slobodu;

¹⁰ Sve je više onih koji misle da Crkvu bolje označava istina o Kristovu otajstvenom tijelu negoli starozavjetni pojam Božjeg naroda.

¹¹ Drugi vatikanski sabor uči nas: "Doista, liturgija, kojom se osobito u božanskoj euharistijskoj žrtvi 'vrši djelo našeg otkupljenja', najviše pridonosi tome da vjernici svojim životom izražavaju te drugima otkrivaju otajstvo Krista i istinsku narav prave Crkve" (SC, br. 2). Riječi u navodnicima sada su u Darovnoj molitvi II. nedjelje kroz godinu. Kod svake slijedeće niže navedene saborske izreke nije se teško sjetiti nekog sličnog teksta iz liturgijskog ili patrističkog blaga. Tako čini konstitucija *Sacro-sanctum Concilium* (br. 42) govoreći o Euharistiji, samo što su Augustinove riječi ispuštene u hrvatskom izdanju koncilskih dokumenata. Ovdje se postavlja pitanje koliko se u teologiji po svijetu i kod nas provodi br. 16. iste konstitucije o liturgijskoj izobrazbi svećeničkih kandidata, a osobito o uvažavanju liturgije u svim teološkim disciplinama.

- ona rado prihvaća suvremeno, ne statično nego dinamično, poimanje pojedinca i društva;
- posebno voli mlade koji posvuda žele vršiti svoju ulogu;
- gaji ljudsku personalizaciju i socijalizaciju;
- protivi se magičnom shvaćanju svijeta, a promiče prosvjetljeni i integralni humanizam;
- potiče smisao za osobno i grupno dostojanstvo koje se Bogu zna vinuti do visoke kontemplacije;
- Crkva je (i sa svojom liturgijom) bogata civilizacijskim i kulturnim dobrima;
- ta bi dobra morala izbjegavati i prevladavati sve podijeljenosti između ljudi koji teže za istim višim ciljevima.

Koliko to sve može biti povezano s doživljavanom stvarnošću Kristova otajstvenog tijela, a prema tome barem donekle i s njegovim nutarnjim životom, s našim bogoslužjem, najbolje se vidi iz središnjega br. 32 saborske pastoralne konstitucije: "Prvorođenac među mnogom braćom ustanovio je poslije svoje smrti i uskrsnuća, po daru svojega Duha, među svima koji ga s vjerom i ljubavlju primaju, novu bratsku zajednicu, naime u svome Tijelu, što je Crkva; da se u tom Tijelu svi, kao udovi jedan drugome, međusobno pomažu već prema različitim darovima koji su im dani. Ta solidarnost treba da neprestano raste sve do onog dana kada dođe do svoje punine: - tada će ljudi, milošću spašeni, kao obitelj ljubljena od Boga i Krista, njihova brata, dati savršenu slavu Bogu."

Tkogod će možda sve rečeno ocijeniti kao razmišljanja amaterskog liturgičara koji živi daleko od svijeta i njegove teške stvarnosti. Stoga će biti dobro barem malo se osvrnuti na dvojicu, općenito uvaženih ljudi, koji su djelovanjem i pisanjem pripremali i dalje razvijali providnosni nauk II. Vatikanskog sabora.

*Romano Guardini*¹²

Bolji poznavalac toga suvremenoga filozofa i teologa ne može se oteti dojmu da je taj velikan misli i utjecaja svoj nazor na svijet, o kojemu je tako uspješno predavao na raznim fakultetima, zapravo usredotočavao na Crkvu. Dakako, ne na njezin vanjski aparat, a još manje na njezine katkad okoštale forme, nego na ono što tvori njenu bit. Kao malo tko od njegovih suvremenika Guardini je osjećao sve suprotnosti što su snažno bujale kroz prvu polovinu našega stoljeća na religioznom, kulturnom, gospodarskom i političkom polju. S velikim trudom stekao je svoj duboki svjetonazor. Njim prožet

¹² Usp. Hanna-Barbara Gerl, *Romano Guardini (1885-1968). Leben und Werk (Grünewald 1984)*. Gerl je doktorica filozofije u Münchenu, predaje filozofiju humanizma. Uz veliku arhivsku građu za pisanje te knjige o Guardiniju pomagalo joj je preko 30 osoba koje ona na početku spominje sa zahvalnošću. Kod nas je o njemu pisao J. Antolović (*Obnovljeni život* 1975, str. 150-155)

oduševljavao je i zanosio tri generacije studenata i bio vođa znamenitog "pokreta mladeži" (Jugendbewegung). Taj je izvršio neprocjenjivo snažan utjecaj na njemačku i okolnu omladinu. Na svoj je način pripravljaio suvremenu obnovu Crkve i njezine liturgije, kakvu je onda izveo II. Vatikanski sabor.

Guardini je osjećao kako mladi u dubini svoga bića žele Krista pa im ga je prikazao u svojem najvećem djelu kojemu je dao značajan naslov *Der Herr*¹³. U njemu nije ostao kod evandeoskog Krista, nego mu je dodao svojevrsan, opsežan sažetak Ivanova Otkrivenja. Tako je gledao na ovdašnji i eshatološki život Kristova otajstvenog tijela pa je mogao toliko govoriti i pisati o Crkvi i njezinoj liturgiji. Neka je samo spomenuto jedno od njegovih zadnjih djela, posvećeno Ivanu XXIII, *Die Kirche des Herrn* (1965). A za suvremenu liturgijsku obnovu teško da je tko više učinio od toga pisca, osobito sa svojim čuvenim djelom: *Vom Geist der Liturgie* (1918).¹⁴

Širinu svojega duha Guardini je pokazao i time što nije zane-mario privatne pobožne vježbe. Svojoj mladeži i preko nje svim vjernicima darovao je dvije vrlo vrijedne knjižice o križnom putu i o Gospinoj krunici. Prvenstveno te vježbe spadaju u one što ih prepo-ručuje br. 13. koncilske Konstitucije o svetoj liturgiji. Po njima se ne događaju sakramentalna doživljavanja našeg spasenja, ali ih mogu uvelike uvoditi, obogaćivati i primijenjivati. No, za to se traži duhovni napor svakoga pojedinca, kako ga Guardini preporučuje svakom ozbiljnom molitelju. U tu svrhu na početku prve knjižice savjetuje, ako se ta vježba obavi prvi put prema njegovu tekstu, onda neka dalje u sve *križne postaje* svatko nastoji unijeti sama sebe s vlastitim mislima, potrebama i primjenama.

Ovim kratkim sažetkom nije ni izdaleka prikazan ogroman Guardinijev životni opus od preko šezdeset većih ili manjih djela. Na temelju poznavanja starih mudraca - osobito Sokrata, Dantea i Dosto-jevskoga - duboko je prodro u psihu suvremenoga čovjeka, u njegove muke i napetosti, da mu upravo majstorski pokaže kako svatko može doći do kršćanskog nazora. U tome mu je pomogla od djetinjstva prihvaćena germanska "Gründlichkeit" - temeljitost spojena s urode-nom romanskom jasnoćom. One su ga uvele i u sasvim konkretnu praksu, što je kod velikih mislilaca rijetkost, te ga učinile pored osta-log i najvećim liturgičarom našega stoljeća. Osobita mu je zasluga što je mnoge u suvremenom svijetu uveo u životnu snagu naše liturgije i njom napajao.

¹³ O Isusu u Evanđeljima Guardini je počeo propovijedati godine 1932, a knjigu je izdao pet godina kasnije. Doživjela je više izdanja i prijevoda.

¹⁴ Glavna su poglavlja prevedena u zagrebačkom *Duhovnom životu* godine 1935. Ondje su izašli godine 1934. njegovi *Sveti znakovi* (u posebnoj knjižici), a godine 1937. *Križni put našega Spasitelja*.

Uz bok velikom Guardiniju smijemo slobodno staviti ovog našeg dogmatičara. Životni put i prema tome studijski i praktični stav dobrano im je različit, ali im je zajedničko gledanje na Crkvu kao na Kristovo otajstveno tijelo i na njegov nutarnji život. Obojica su svom snagom svoga duha i pera nastojala ukazati na značenje Crkve i kako nam je živjeti od njezine Euharistije koja oživljava čitavu našu liturgiju. Dok je Guardini tim vidikom u mnogima, poimence i brojnim saborskim ocima, pripravljaio Koncil, Brajičiću je dano, da ga uz nekoliko drugih, kod nas uvelike primjenjuje.

Ovdje nam nije ni namjera ni mogućnost, pa makar i letimice, ukazati na sva Brajičićeva djela, djelca i rasprave, nego u svezi s našim predmetom istaknuti jedno od prvih njegovih djela i jedno od zadnjih većih, u nadi da neće biti posljednje.¹⁶ Iz prvoga evo ovih značajnih redaka: "Kroz Isusovu smrt i uskrsnuće postajemo dionicima Božjeg života ne samo ukoliko smo religiozna bića nego ukoliko smo ljudi, postajemo dionici Božjega života u svom ljudskom totalitetu tako da su po milosti svi naši čini, bilo bogoštovni bilo profani, dignuti... Isto je vidljivo i iz euharistije kao žrtve osobnog života" (str. 77-78).

Druga spomenuta knjiga opravdava svoj naslov i podnaslov i ovim tekstom: "Crkva kao duhovna organizacija ne organizira život ovoga svijeta. Njezina se organizacija ograničuje na sakramente, liturgiju i na ono što je u vezi s njim... On (pripadnik Božjeg naroda) je član Crkve. Od nje dobiva vjeru, krsnu milost i sakramentalno umnažanje milosti. Time, kao pripadnik Crkve, izgrađuje svoju vrhunaravnu bit. U naravnom redu njegova bit je moć. Crkva tu čovjekovu bit po milosti preobražava u vrhunaravnu sposobnost djelovanja, a po sakramentalnom i liturgijskom životu tu vrhunaravnu sposobnost djelovanja dalje razvija, produbljuje i proširuje" (str. 187). I još: "Krist kao otajstveno tijelo ima još uvijek svoju povijest, on je u razvoju i ide k svojoj punini kroz čovjekov povijesni napredak" (str. 307).

S ovih nekoliko nabačenih misli o dvojici suvremenih pisaca nije ni izdaleka izneseno sve što može za današnji svijet značiti liturgija. Tko želi liturgijski živjeti, na to smo ovdje htjeli ukazati, neka izbjegava pogubno posvjetovnjačenje i ne dozvoljava da se duh ovoga svijeta uvlači ni u liturgiju niti uopće u svetu Crkvu, Kristovo otajstveno tijelo. Liturgija želi posvećivati ljude i slaviti Boga.

¹⁵ Neka nitko ne zamjeri što ovdje vrijedi *unus pro tantis*. Imamo ih na našem Sjeveru i Jugu, a te ovaj pisac nekako zajedno zastupa. Usto je on s o. Mijom Škorcom zamislio veliki niz komentara svih tekstova II. Vatikanskog sabora, u njima najviše napisao pa je poželjno da taj niz dovrši do početka novog tisućljeća.

¹⁶ *Bilješke o Euharistiji* (Zagreb 1971 cikl.) i *Bit i suvremenost Crkve. Putovi vjernih svjesti danas* (Zagreb 1986).